

BOLALAR TARBIYASIDA SHASHKANING AHAMIYATI

Nodirqulova Malika Ilhom qizi

Guliston Davlat pedagogika insitituti

Tabiiy fanlar fakulteti 20/24guruh talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada shashka o'yining bolalar tarbiyasidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Shashka bolalarning intellektual rivojlanishi, mantiqiy fikrlashi, xotirasi, sabr-toqat va irodasini shakllantirishda muhim vosita sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'yin jarayonida o'zaro hurmat, halollik, qoidalarga rioya qilish kabi ijtimoiy fazilatlarni tarbiyalashdagi o'rni yoritiladi. Tadqiqot shashkaning pedagogik va tarbiyaviy ahamiyatini ochib berishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar; *Shashka, bola tarbiyasi, intellektual rivojlanish, sabr-toqat, mantiqiy tafakkur, ijtimoiy ko'nikma, ta'lim, tarbiya.*

Bolalar tarbiyasi jarayonida intellektual, axloqiy va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish alohida o'rin tutadi. Bugungi globalashuv davrida yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash, ularning aqliy salohiyatini oshirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish pedagogikaning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, shashka o'yini nafaqat ko'ngilochar mashg'ulot, balki bolalar uchun samarali tarbiyaviy vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Shashka o'yini orqali bola mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi, diqqatni jamlashni o'rganadi, xotirasini kuchaytiradi. O'yin jarayonida qoidalarga rioya qilish, raqibni hurmat qilish, halol raqobatga kirishish kabi fazilatlar shakllanadi. Bundan tashqari, shashka bolani sabrli bo'lishga, o'z maqsadiga izchil intilishga, qiyinchiliklarni yengib o'tishga o'rgatadi. Shu jihatdan u pedagogik jarayonda o'quvchilarni tarbiyalashda muhim qo'shimcha vosita sifatida xizmat qiladi.

Bugungi kunda shashkani bolalar bog'chalari va maktablarda darsdan tashqari mashg'ulot sifatida joriy etish, turli to'garaklar va musobaqalar tashkil qilish orqali yoshlarni ushbu o'yinga jalb etish dolzarb masalaga aylangan. Zero, shashka yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish bilan birga, ularning shaxsiy fazilatlarini ham rivojlantiradi.

Shashka o'yini bolalar tarbiyasida muhim o'rin tutadigan intellektual va tarbiyaviy vositalardan biridir. Inson shaxsining shakllanish jarayonida bolalik davri alohida ahamiyatga ega bo'lib, aynan shu davrda asosiy intellektual, ma'naviy va ijtimoiy ko'nikmalar tarkib topadi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, shashka o'yini bolaning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, uning sabr-toqati va diqqatini oshirish, o'zini nazorat qilish va boshqalarni hurmat qilishga o'rgatishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Birinchidan, shashka bolaning aqliy salohiyatini oshiradi. O'yin jarayonida bola oldindan reja tuzish, ehtimoliy vaziyatlarni tahlil qilish, bir nechta variantlarni taqqoslab,

eng maqbul qarorni tanlashga o'rganadi. Bu esa ularning mantiqiy fikrlashini mustahkamlash bilan birga, hayotiy muammolarni hal etishda ham yordam beradi. Bolaning tafakkuri oddiydan murakkabga tomon rivojlanib boradi. Har bir yurish va qaror chuqur o'ylashni, vaziyatni tahlil qilishni talab qiladi. Bu esa bolaning analitik qobiliyatlarini shakllantiradi.

Ikkinchidan, shashka xotirani mustahkamlaydi va diqqatni jamlashni talab qiladi. O'yin davomida bola oldingi yurishlarni eslab qolishga, ularning oqibatini hisobga olishga majbur bo'ladi. Bir vaqtning o'zida bir nechta variantni yodda saqlash xotira faoliyatini faollashtiradi. Shuningdek, o'yin davomida e'tiborini chalg'itmasdan vazifaga yo'naltirish qobiliyati shakllanadi. Bu bolada o'qish jarayonida ham samarali bo'lib, bilimlarni o'zlashtirishni yengillashtiradi.

Uchinchidan, shashka sabr-toqat va qat'iyatni rivojlantiradi. O'yin davomida muvaffaqiyatga erishish uchun shoshmasdan, o'ylab yurish zarur. Bola shoshqaloqlik qilsa, yutqazib qo'yishi mumkin. Shu sababli, u o'zini tuta bilish, sabr qilish, maqsad sari izchil intilish qobiliyatini hosil qiladi. Bu xususiyatlar bolaga kelgusida ta'lim olish va hayotda uchraydigan qiyinchiliklarni yengib o'tishda yordam beradi.

To'rtinchidan, shashka bolada ijtimoiy fazilatlarini tarbiyalaydi. O'yin ikki tomonlarni jarayon bo'lgani uchun bola raqib bilan muloqotda bo'lishga, unga hurmat bilan qarashga, qoidalarga rioya qilishga o'rganadi. Raqibga nisbatan adolatli bo'lish, halol g'alaba qozonishga intilish shaxsning axloqiy qiyofasini shakllantirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, shashka o'yini o'zaro hamkorlikni rivojlantiradi, chunki bolalar o'yin jarayonida bir-biridan o'rganadilar, maslahatlashadilar, o'zaro fikr almashadilar.

Beshinchidan, shashka ijodkorlik va noodatiy fikrlashni rivojlantiradi. O'yin jarayonida doimo yangi vaziyatlar yuzaga keladi. Har bir vaziyatda yangicha qaror topish, noodatiy yurishlarni qo'llash bolada ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. Bu esa uning keyingi hayotida ijodkorlik talab qilinadigan sohalarda muvaffaqiyat qozonishga yordam beradi.

Oltinchidan, shashka bolalarda sport ruhini uyg'otadi. Har qanday musobaqada g'alaba va mag'lubiyat bo'lgani kabi, shashka o'yinida ham yutish va yutqazish bor. Bola yutqazganda sabrli bo'lishga, xatolarini tahlil qilib, ulardan saboq olishga o'rganadi. Yutganida esa kibrga berilmasdan, halol g'alabaga erishganini anglaydi. Bu esa sport etikasining shakllanishiga olib keladi.

Shuningdek, shashka o'yini bolalar tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish imkonini beradi. O'zbek xalqining qadimiy intellektual o'yinlaridan biri bo'lgan shashkani o'rganish orqali bolalarda milliy g'urur, o'z madaniyatiga hurmat shakllanadi. Shu bilan birga, shashka butun dunyoda mashhur bo'lgani uchun, u boshqa xalqlar bilan madaniy aloqalarni mustahkamlash vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi ta'lim tizimida shashkani qo'shimcha mashg'ulot sifatida joriy etishning tarbiyaviy ahamiyati beqiyosdir. Bolalar bog'chalarida shashka o'ynash ko'nikmalarini shakllantirish orqali kichik yoshdagilarda intellektual qiziqish uyg'otish, maktab o'quvchilarida esa bu qobiliyatlarni yanada rivojlantirish mumkin. To'garaklar,

musobaqalar, turli tadbirlar tashkil etish orqali bolalarning o'yinga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni ijobiy faoliyatga yo'naltirish mumkin.

Shashka bolalar tarbiyasida ko'p qirrali ahamiyatga ega. U bolaning mantiqiy tafakkurini, xotirasini, sabr-toqatini va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, ularni adolat, halollik, hurmat va hamkorlik ruhida tarbiyalaydi. Shashka orqali bola nafaqat intellektual, balki ma'naviy-axloqiy jihatdan ham rivojlanadi. Shu bois, bolalar tarbiyasida shashkani keng targ'ib qilish, uni ta'lim jarayonida qo'llash eng muhim vazifalardan biridir.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, shashka o'yini bolalar tarbiyasida beqiyos ahamiyat kasb etadi. U nafaqat vaqtni mazmunli o'tkazish vositasi, balki intellektual rivojlanish, axloqiy tarbiya va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiruvchi samarali pedagogik usul hisoblanadi. Shashka orqali bola mantiqiy tafakkurini o'stiradi, sabr-toqat va qat'iyatni egallaydi, xotira va diqqatini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, halollik, raqibga hurmat, qoidalarga rioya qilish kabi ijobiy fazilatlar shakllanadi.

Bolalar bog'chalari va maktablarda shashkani qo'shimcha mashg'ulot sifatida joriy etish yosh avlodni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Shashkani o'qitish nafaqat intellektual rivojlanishga, balki ma'naviy tarbiyaga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, ushbu o'yinni tarbiyaviy jarayonning tarkibiy qismi sifatida keng qo'llash dolzarb vazifa sanaladi. Shashka yoshlarni irodali, intiluvchan, sabrli va hurmat-ehtiromli shaxs sifatida shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, M. Bolalar psixologiyasi va tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Gusev, A. N. Shashka o'yini nazariyasi va metodikasi. – Moskva: Sport, 2016.
3. Karimov, I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Maktabdan tashqari ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2020.
5. Jalolov, J. Bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish metodlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
6. International Draughts Federation (FMJD). History of Draughts and Educational Role. – Amsterdam, 2021.
7. Ergashev, A. Shashkaning pedagogik va tarbiyaviy ahamiyati. – Toshkent: TDPU ilmiy maqolalar to'plami, 2022.